

УДК [340.12:321](477.8)»2023/...»

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.9>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ В ГАЛИЧИНІ ПІСЛЯ 14 БЕРЕЗНЯ 1923 РОКУ

Мельник А.І.,*кандидат юридичних наук, адвокат,
докторант кафедри історії держави,
права та політико-правових учень
юридичного факультету**Львівського національного університету імені Івана Франка*

Мельник А.І. Особливості формування та розвитку української політико-правової думки в Галичині після 14 березня 1923 року.

Розглядається розвиток української політико-правової думки на західноукраїнських землях після 14 березня 1923 року. Звертається увага на особливості формування, аналізується внесок мислителів і політиків у її змістове наповнення. Наголошується, що для правової думки українського народу визначальною є діяльність таких вчених, як К. Левицький, С. Дністрянський, В. Старосольський, С. Томашівський, В. Кучабський, С. Рудницький та інших, наукові праці яких були фундаментальними для її розвитку з огляду на те, що формували правосвідомість і політичну культуру в західноукраїнському суспільстві, пробуджували українців до активного політичного життя, а, отже, впливали на національний розвиток Галичини у її щоденному вимірі.

Констатується, що після падіння Західно-Української Народної Республіки і впровадження в Галичині польської адміністрації в українській політико-правовій думці відбулись значні зміни, які з одного боку призвели до утворення нових організацій правого напрямку, а з іншого – до поширення комуністичної ідеології. Аргументується, що найбільш масовим і організованим був національно-демократичний напрям, представники якого у своїх наукових працях сформулювали концепції української національної держави, що базувались на ідеї беззастережного визнання права державного самовизначення українців на їхній етнічній території на підставі національних демократичних традицій і теорії права народів на самовизначення.

Підкреслюється, що теоретичні напрацювання українських мислителів, були методологічною базою, на якій розвивалась українська політико-правова думка в Галичині у досліджуваний період. Домінантою процесу національного творення, на переконання зокрема академіка С. Дністрянського, мало бути формування національної свідомості українського народу у спосіб

творення ефективних громадських інституцій, а вже потім – логічне й закономірне здобуття державної незалежності. Це був легальний і найбільш реалістичний план боротьби за відновлення української державності, адже законодавство Другої Речі Посполитої не забороняло діяльності громадських структур.

З огляду на це, в статті висвітлено роль наукових, культурно-просвітницьких, педагогічних, спортивних, кооперативних товариств і спілок, духовенства та суспільно-політичних організацій як провідників національного державо-та правотворення в Галичині, які де-факто заміняли функції національних державних органів і допомагала українцям відчувати себе національно свідомими громадянами та виборювати право на власну державність.

Ключові слова: мислителі і політики, інтелектуальна спадщина, національно-державницькі концепції, греко-католицька церква, громадянське суспільство.

Melnyk A. Peculiarities of the formation and development of Ukrainian political and legal thought in Galicia after March 14, 1923.

The development of Ukrainian political and legal thought in the western Ukrainian lands after March 14, 1923 is considered. Attention is paid to the peculiarities of formation, the contribution of thinkers and politicians to its content is analyzed. It is emphasized that the activities of such scientists as K. Levytskyi, S. Dnistrianskyi, V. Starosolskyi, S. Tomashivskyi, V. Kuchabskyi, S. Rudnytskyi and others are decisive for the legal opinion of the Ukrainian people, whose scientific works were fundamental for its development from in view of the fact that they formed legal awareness and political culture in Western Ukrainian society, awakened Ukrainians to an active political life, and, therefore, influenced the national development of Galicia in its daily dimension.

It is noted that after the fall of the Western Ukrainian People's Republic and the introduction of Polish administration in Galicia, significant changes

took place in Ukrainian political and legal thought, which on the one hand led to the formation of new right-wing organizations, and on the other - to the spread of communist ideology. It is argued that the most massive and organized was the national-democratic direction, whose representatives in their scientific works formulated the concepts of the Ukrainian national state based on the idea of unconditional recognition of the right of state self-determination of Ukrainians on their ethnic territory on the basis of national democratic traditions and the theory of the right of peoples to self-determination.

It is emphasized that the theoretical works of Ukrainian thinkers were the methodological base on which Ukrainian political and legal thought developed in Galicia during the period under study. According to Academician S. Dnistrianskyi, the dominant factor in the process of national creation should be the formation of the national consciousness of the Ukrainian people in the way of creating effective public institutions, and only then – the logical and natural acquisition of state independence. It was a legal and most realistic plan of the struggle for the restoration of Ukrainian statehood, because the legislation of the Second Commonwealth did not prohibit the activities of public structures.

In view of this, the article highlights the role of scientific, cultural and educational, pedagogical, sports, cooperative societies and unions, the clergy and socio-political organizations as leaders of the national state and law-making in Galicia, which de facto replaced the functions of national state bodies and helped Ukrainians to feel like nationally conscious citizens and to choose the right to their own statehood.

Key words: thinkers and politicians, intellectual heritage, national-state concepts, Greek Catholic Church, civil society.

Постановка проблеми. Актуальність та значимість дослідження української політико-правової думки в Галичині у міжвоєнний період зумовлені тим, що вона пройшла кілька етапів розвитку, кожен з яких характеризувався політичними, економічними, соціальними, правовими чинниками, які загалом впливали на суспільно-політичне життя краю. У даній статті автор ставить собі за мету осмислити проблему формування та розвитку української політико-правової думки відповідно до зміни суспільно-політичної ситуації в краї після 14 березня 1923 р., діяльності наукових, культурно-просвітницьких, педагогічних, спортивних, кооперативних товариств і спілок, духовенства та політичних

партій у їх боротьбі за національне відродження українства і торжество його державницьких ідеалів.

Стан опрацювання. Теоретико-методологічну основу статті складають праці О. Бабкіної, В. Бебика, І. Бичук, С. Гелея, В. Гоцуляка, В. Возьного, В. Горбатенка, В. Кармазіної, А. Коваля, Ф. Кирилюка, А. Колодій, А. Круглашова, Б. Кухти, І. Лисяка-Рудницького, О. Мошак, О. Салтовського, П. Шляхтуна, І. Усенка та інших вчених.

У контексті дослідження української політико-правової думки в Галичині після 14 березня 1923 р. автор ознайомився з науковими розвідками про діяльність українських суспільних інституцій, духовенства та політичних партій у міжвоєнній Польщі, які, як показав аналіз, були провідниками української політико-правової думки в Галичині в умовах бездержавності.¹

Фаховий системний аналіз української суспільно-політичної думки на різних етапах її історичного розвитку здійснили Т. Бевз, В. Заїкін, О. Івасечко, Б. Кухта, І. Лисяк-Рудницький, В. Потульніцький, О. Салтовський, О. Токарчук, Я. Турчин, Н. Хома та інші. Проблематика української суспільно-політичної думки представлена в наукових працях І. Варзара, І. Вдовичина, Р. Демчишака, О. Кресіною, В. Смоля, В. Степанкова та інших. Однак, незважаючи на широку наукову та джерельну базу, проблема формування та особливостей розвитку української політико-правової думки в Галичині після 1923 року практично ніким не досліджувалась.

Виклад основного матеріалу. Українська політико-правова думка в Галичині після 1923 року розвивалась у складних і суперечливих умовах. Основними факторами, які впливали на формування провідних ідей суспільно-політичного характеру в цей історичний період були: інкорпорація Східної Галичини до складу Польщі, пацифікація українського населення, асиміляційні процеси, опір громадянського суспільства окупаційному режиму тощо. Особливістю було й те, що українська політико-правова думка формувалась під впливом ідей і поглядів українських мислителів, значна частина яких змушена була емігрувати з рідного краю через політичний терор і репресії.

Однак українська політична та інтелектуальна еліта, як справедливо зауважує Я. Турчин, не змогла залишитися осторонь від вирішення державницької проблематики, вона активно включилась в наукову і політичну діяльність. Ідеї державотворення, що зародились в українському інтелектуальному середовищі кінця ХІХ – початку ХХ ст., стали основою політичної ак-

¹ Див.: наукові праці І. Бегея, Я. Грицака, Л. Зашкільняка, І. Зуляка, С. Качараби, М. Кобилецького, К. Кондратюка, О. Красівського, М. Кугутяка, С. Макаруча, Т. Марітчака, М. Мацькевича, С. Соляра, О. Сухого, І. Терлюка, Б. Трофим'яка, В. Футали, С. Церковника, М. Швагуляка та інших учених.

тивності українців у 1917–1920 рр., а після поразки національно-визвольних змагань українські вчені в еміграції продовжували науково-теоретичні пошуки щодо можливих шляхів розвитку Української держави, аналізуючи невдалий державотворчий досвід та помилки на шляху державного будівництва [1, с. 10].

Для правової думки українського народу визначальною є діяльність таких вчених, як К. Левицький, С. Дністрянський, В. Старосольський, С. Томашівський, В. Кучабський, С. Рудницький та інших, творча й наукова спадщина яких була фундаментальною для її розвитку загалом. Згідно з класифікацією В. Потульницького, це – представники національно-державницького напрямку, які попри особливості і відмінності у державно-правових поглядах мали великий вплив на формування правосвідомості українців Галичини [2, с. 169–189]. Це стосується зокрема наукових праць С. Дністрянського¹ і С. Старосольського², в яких сформульовані концепції української національної держави, що базувались на ідеї беззастережного визнання права державного самовизначення українців на їхній етнічній території на підставі національних демократичних традицій і теорії права народів на самовизначення. Теоретичні напрацювання українських мислителів були методологічною базою, на якій розвивалась українська політико-правова думка в Галичині у досліджуваний період. Вони пробуджували українців до активного політичного життя, а, отже, впливали на національний розвиток Галичини у її щоденному вимірі.

Після падіння Західно-Української Народної Республіки і впровадження в Галичині польської адміністрації, в українській політико-правовій думці відбулися значні зміни. Характерною особливістю, зазначає О. Красівський, стала радикалізація українського суспільства, що призвело, з одного боку, до утворення нових організацій правого напрямку, а з іншого – до полівиння мас, що виявилось у поширенні комуністичних впливів [3, с. 443–444]. Суспільно-політична думка тоді, за словами Р. Демчишака, була представлена повним спектром ідеологічних течій: комунізмом, соціалізмом і соціал-демократією, націонал-демократією (лібералізмом), консерватизмом, націоналізмом [4, с. 28]. Найбільш масовим і організованим був національно-демократичний напрям, представники якого вважали домінантою процесу національного творення формування національної свідомості українського народу у спосіб творення ефективних громад-

ських інституцій, а вже потім – логічне й законмірне здобуття державної незалежності³. Це був легальний і найбільш реалістичний план боротьби за відновлення української державності, адже законодавство Другої Речі Посполитої не забороняло діяльності громадських структур. З огляду на це, провідниками української національної ідеї в досліджуваний період стали наукові, культурно-просвітницькі, педагогічні, спортивні, кооперативні товариства і спілки, духовенство, політичні партії, які де-факто заміняли функції національних державних органів.

У протидії асиміляційній політиці польських властей визначальне місце зайняла українська інтелігенція. З приводу її ролі в суспільно-політичному житті національні демократи стверджували: «...без інтелігенції ми не розбудуємо нашої освітньо-культурної праці, нашого майбутнього життя, не заспокоїмо наших розвиткових потреб» [5, с. 2]. Завдяки суспільно-політичній, науковій, культурно-просвітницькій, публіцистичній діяльності провідних українських політичних діячів, учених, письменників, журналістів, зокрема Станіслава Дністрянського, Дмитра Дорошенка, Зенона Кузеля, Івана Куровця, Кості Левицького, Володимира Охримовича, Василя Панейка, Василя Пачовського, Степана Рудницького, Іларіона Свенціцького та інших, українські громадські організації були в авангарді цієї боротьби. В умовах окупації, зазначає О. Мушкевич, національно-патріотична еліта розгорнула широку мережу просвітницьких організацій для систематичної роботи з формування української політичної свідомості. Боротьба за національне визволення набувала масовості та морального авторитету і формувала в широких соціальних верствах світоглядну орієнтацію до незалежного політичного статусу українського народу [6, с. 261]. Завдання полягало в тому, щоб на основі чинного законодавства, шляхом формування правосвідомості та правової культури українського населення, змусити пануючу польську націю надавати українській можливості для розвитку та утвердження національної ідентичності.

Цю непросту ношу взяли на себе «Просвіта», «Українське педагогічне товариство (УПТ), «Рідна школа», «Рідна хата» та ін., що забезпечували, за словами В. Футали, гармонійний і всебічний розвиток громадянства, сприяли формуванню національної еліти з державницьким мисленням, обґрунтуванню ненасильницьких підвалин державотворення» [7, с. 80]. Форми і методи цієї

¹ Докл. див.: Дністрянський С. Загальна наука права і політики.- Прага, 1923. 400 с.; Нова держава. Український скиталець. Відень-Прага – Львів, 1923. С. 5 – 29; Погляд на теорії права та держави. Ювілейний збірник Наукового товариства ім. Шевченка у Львові в п'ятдесятиліття оснування 1873–1923.- Львів, 1925. С. 1–63.

² Докл. див.: Старосольський В. Енциклопедія українознавства : Словникова частина / Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові / В. Кубійович (ред.). Репр. відтворення вид. 1955–1984 рр. Л., 2000. Т. 8. С. 3033. 10. Старосольський В. Теорія нації. К. : Вища школа, 1998. 157 с.

³ Докладніше див.: Дністрянський С. Самовизначення народів. Воля. 1919. Т. 5, ч. 3. С. 195–212.

діяльності всебічно висвітлені у працях Т. Андрусяка¹, І. Зуляка², Б. Савчука³, С. Церковника⁴ та інших вчених. На переконання Т. Андрусяка, «Просвіта» не тільки пробудила до активного політичного життя широкі верстви українського народу та дала початок творенню цілісної структури українських політичних, громадських, культурних, наукових утворень, але й виховала плеяду громадсько-політичних діячів, які у відповідних умовах не тільки очолили український політичний рух, але й творили та розбудовували власну державу. Українська правова думка отримала в діяльності «Просвіти» могутній імпульс для подальшого прогресу та розвитку [8, с. 163].

Особливо треба відзначити потужну, цілеспрямовану діяльність Наукового Товариства ім. Шевченка⁵, членами якого були знакові постаті української науки і культури. Активно проявляли себе й згуртовували навколо себе однодумців Іван Крип'якевич, Мирон Кордуба, Василь Сімович, Михайло Возняк, Кирило Студинський, Василь Щурат, Володимир Кубійович, Іван Феценко-Чопівський, Володимир Кучер, Олександр Смакула, Зенон Храпливий, Василь Стасів та ін. Їх наукові, публіцистичні праці, публічні виступи помітно впливали на формування та розвиток української політико-правової думки. Характерним в цьому плані є стаття Михайла Возняка в «Громадському голосі», яка спонукала українське селянство до активної праці в освітніх товариствах, зокрема «Просвіті» і «Рідній школі», наголошуючи, що «до обидвох товариств повинні належати всі селяне, свідомі того, що вони є членами великого українського народу [9].

Чималий вплив на розвиток українських національно-державницьких ідей в Галичині мали також спортивно-просвітницькі товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг», Союз Української Поступової Молоді «Каменярі» та інші, які використовували усі можливі легальні засоби впливу на населення краю.

Значний внесок у розвиток української політико-правової думки у досліджуваний період зробили кооперативні товариства, більшість очільників яких розглядала кооперативний рух у тісному зв'язку з національним, прискорюю-

чи таким чином суспільну мобілізацію та національну інтеграцію в краї. Так, активний учасник національно-визвольного руху 1917–1923 рр. А. Жук відзначав, що «в міру того, як зростатимуть наші економічні національні організації кооперативні, ми все більше набиратимемо сили політичної, а найважливіше, що зробить кооперація, – вона організує нас в націю... бо там, де панує... національна боротьба... кооперативний рух, виникаючи з причин економічних і соціальних, з природи річи має і мусить мати характер боротьби національної, боротьби за самостійне національне існування... Коли розпилена тепер народна маса буде зорганізована в економічні і просвітньо-культурні інституції, коли вся суть наших інституцій буде об'єднана в національні союзи і федерації – тоді наш нарід прибере форми організму, нації» [10, с. 404.]. З огляду на те, популярним було гасло прихильників «органічного розвитку» західноукраїнського суспільства «Спірайся на власні сили».

Повсякденним захисником прав і свобод українського громадянства краю від асиміляційної політики польської влади була Українська Греко-Католицька Церква, священники якої, після занепаду ЗУНР, не виїхали за кордон, а залишились на території Галичини і дбали про духовну єдність нації, як стрижневу передумову відновлення української державності. Як справедливо зазначає професор І. Бойко, УГКЦ підтримувала в народі прагнення до свободи, любові до рідної землі, мови, релігії. УГКЦ була і є важливим соціально-політичним інститутом в Україні, який відіграв і відіграє важливу роль у духовному і культурному житті, збереження національної й мовної ідентичності українців та відродження української державності. На тих українських землях, на яких діяла УГКЦ, був найвищий рівень української національної свідомості та патріотизму, в чому її велика заслуга. Саме її основною заслугою було те, що в умовах національної бездержавності в Україні вона стала на захист національної само ідентичності українців, оберігала їх від ополячення тощо [11, с. 76–87].

Різнопланова діяльність УГКЦ в період Другої Речі Посполитої широко відображена в науко-

¹ Див.: Андрусяк Т. Роль «Просвіти» у розвитку української правової думки. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 19/2010. С.160-164.

² Див.: Зуляк Іван. Діяльність «Просвіти» у Західній Україні в міжвоєнний період (1919–1939). – Тернопіль: «Воля», 2005. 946 с.

³ Див.: Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.) / Борис Савчук. – Івано-Франківськ: – Плай, 1999. – 138 с.

⁴ Див.: Церковник С.І. Історико-правові засади становлення та функціонування українських наукових, громадських та культурно-освітніх інституцій Східної Галичини у 1848–1939 рр.: монографія. Львів: «Галицька видавнича спілка», 2020. 148 с.

⁵ Докладніше див.: Дорошенко В. Огнище української науки – Наукове товариство ім. Шевченка. Нью-Йорк; Філадельфія, 1951. 147 с.; 3 історії Наукового товариства імені Шевченка: збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. Т. 10. Наукове товариство імені Шевченка у Львові. Львів, 1998. 322 с.; Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX – XX століть: соціально-політичний портрет. К.: Либідь, 1993. 176 с.; Кубійович В. Нарис історії наукового товариства ім. Шевченка(1873–1949). Львів: Б.В, 1991. 52 с.

вих дослідженнях І. Андрухів¹, В. Марчука², О. Красівського³, М. Кугутяка⁴, І. Пилипіва⁵ та інших вчених, в яких розглянуто пошуки церковним керівництвом шляхів захисту українського населення від асиміляторської політики окупаційної влади, співпрацю з українськими науковими, культурно-просвітніми, педагогічними, спортивними, кооперативними товариствами і спілками та політичними партіями, виховний та моральний вплив церкви на молодь. Власне, той факт, що, від 1923 по 1925 рік, жодна українська акція, конференція, народні збори не проходили без участі духовенства, є важливим свідченням особливої ролі греко-католицьких священників у формуванні національно-державницького мислення українського населення загалом і громадянської позиції митрополита Андрея Шептицького зокрема, завдяки якому остаточно викристалізувався національний характер УГКЦ. Владика мав тверді переконання, що після поразки національно-визвольних змагань лише постійна душпастирська праця духовенства із молоддю дасть змогу говорити про перспективи розвитку національної ідеї та визвольних настроїв на території Східної Галичини. [12, с. 291]

Надзвичайно важливою була діяльність національно орієнтованих політичних організацій, зокрема, національно-демократичного об'єднання (УНДО), Української радикальної партії (із 1926 р. Української соціалістично-радикальної партії) (УРП-УСРП), Української соціал-демократичної партії (УСДП), які залучали широкі верстви українського населення до державотворення, волевиявлення яких було сконцентровано в їх політичних програмах. Незважаючи на терор, українські легальні партії, визначними лідерами яких були Дмитро Левицький, Василь Мудрий, Стефан Баран, Остап Луцький, Мілена Рудницька, Іван Кедрин та ін., ініціювали світоглядно-ідеологічні і політичні акції під гаслами боротьби за загальне виборче право, національну автономію галицького краю і, як стратегічне завдання, – за незалежність України. Масштаб-

ні маніфестації проти асиміляторської політики польської влади сприяли формуванню світогляду молодих українців, які не брали участі у збройній національно-визвольній боротьбі, але пам'ятали події 1918–1921 років, і готувались (ідеологічно та морально) до майбутньої боротьби за відновлення Української держави.

До цього висновку автор дійшов в процесі аналізу наукових праць Я. Грицака⁶, Л. Зашкільняка⁷, К. Кондратюка⁸, О. Красівського⁹, М. Кугутяка та інших учених, в яких переосмислено основні віхи історичного минулого західноукраїнських земель, об'єктивно визначено місце і роль національно-державницьких сил у боротьбі за незалежність і соборність України, а також висвітлюються окремі аспекти партійного впливу на формування та розвиток української політико-правової думки у досліджуваній період.

Як уже зазначалось, уряд Другої Речі Посполитої чинив сильний опір спробам українців відновити власну державність у Галичині. Дослідник І. Зуляк стверджує, що влада встановила жорстокий режим, зневажаючи права українського населення окупованої території, придушуючи будь-які прояви національно-культурного розвитку... Політичні кола Польщі відмовляли українському населенню у праві на вільний розвиток, проголошуючи необхідність утворення однонаціональної держави шляхом примусового ополячення всього народу [13, с. 32, 34]. Однак, всупереч дискримінаційній політиці польської влади, легально існуючі наукові, педагогічні, культурно-просвітницькі, кооперативні, спортивні товариства і спілки, греко-католицьке духовенство та політичні партії розбудовували в Галичині громадянське суспільство, яке, за словами Л.Л. Пилипенка, поступово перетворювалося на своєрідну «державу в державі» [14, с. 15–20].

Такої ж думки дотримується С. Церковник, який зазначає, що в період Другої Речі Посполитої громадські організації, товариства і спілки почали входити в конфлікт із загальнодержав-

¹ Докладніше див.: Андрухів І. Станіславська (Івано-Франківська єпархія крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Надвірна: Надвірнянська друкарня, 2010. 500 с.

² Докладніше див.: Марчук В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.

³ Докладніше див.: Красівський О. Українсько-польські взаємини. 1917–1923. К.: ІПІЕНД, 2008. 544 с.

⁴ Докладніше див.: Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Івано-Франківськ: Плай, 2002. Т. 1. 532 с.;

⁵ Докладніше див.: Пилипів І.В. Греко-католицька церква в консолідації української нації Східної Галичини у першій половині двадцятих років ХХ століття. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. К., 2012. Спец. вип. С. 288–304.

⁶ Докладніше див.: Грицак Я. "Молоді" радикали в суспільно-політичному житті Галичини. Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Праці історико-філософської секції. Львів, 1991. Т. 222. С. 79.

⁷ Докладніше див.: Зашкільняк Л. До генези українсько-польського конфлікту у ХХ столітті. Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. 2010–2011. Вип. 3–4. С. 22–41.

⁸ Докладніше див.: Кондратюк К. Західноукраїнські землі міжвоєнного періоду у висвітленні сучасних вітчизняних істориків. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2008. Вип. 16. С. 386–398.

⁹ Докладніше див.: Красівський О. Українські політичні партії Західної України в період становлення Польської держави (1918 – 1923 рр). Наукові записки. Випуск 30. Книга 2. С.410–420.

ною системою суспільних інституцій. Це було пов'язано, значною мірою, як з тим, що система українських інституцій набула суттєвого розвитку і почала себе усвідомлювати як певну цілісність з своїми системними цілями, які певним чином не співпадали з цілями надсистеми. Так і з тим, що надсистема (органи влади Другої Речі Посполитої) почали сприймати українські суспільні інституції як загрозу і діяти відповідним чином, зокрема, в рамках політики «пацифікації» [15, с. 21].

Висновки. Отже, після 14 березня 1923 року українська політико-правова думка в Галичині була спрямована на об'єднання основних національно-державницьких сил в один фронт боротьби з національною дискримінацією галицьких українців. Методологічною базою для її розвитку були теоретичні напрацювання видатних українських вчених, які формували правосвідомість і політичну культуру в західноукраїнському суспільстві. Провідниками української національної ідеї в досліджуваній період були інституції громадянського суспільства – наукові, культурно-просвітницькі, педагогічні, спортивні, кооперативні товариства і спілки, духовенство, політичні партії, які де-факто заміняли функції національних державних органів, допомагали українцям відчувати себе національно свідомими громадянами і виборювати право на власну державність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Турчин Я. Напрями української політичної думки міжвоєнного періоду (1918-1945 рр.). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія.* 2008. Т. 93, Вип. 80. С. 102–106. URL: <http://nbnv.gov.ua/UJRNnpchdupol2008938025>
2. Потульницький В. Історія української політології (Концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці): Либідь. 1992. 232 с.
3. Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса, 2008. 540 с.
4. Демчишак Р. Українська націонал-демократія Західної України міжвоєнного періоду ХХ століття ХХ ст.: зовнішньополітичні орієнтири. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 25, 2013. С. 27–32.
5. Новий Час. 1937. С. 2.
6. Мушкевич О. Громадсько-політичний рух у Галичині ХІХ–ХХ ст. як передумова становлення ідеї національної державності в українському суспільстві новітньої доби. *Studia politologica Ucraino-Polona.* 2011. Вип. 1. С. 257–262.
7. Футала В. Діяльність культурно-освітніх товариств Західної України у 1920-1930 рр.: сучасні дослідження та інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук.* Вип. 12.2015. С. 79–86.
8. Андрусак Т. Роль «Просвіти» у розвитку української правової думки *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. пр.* Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. Вип. 19. С. 160–164.
9. Громадський голос (Львів). 1924. 22 березня.
10. Гелей С. Від національної ідеї до державності. Вибрані статті з історії України, політології, теорії та історії кооперації. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2011. 738 с.
11. Бойко І.Й. Роль Української греко-католицької церкви у відродженні Української державності. Релігійний чинник в історії права, держави та юридичної думки: Матеріали ХХХІV міжнародної історико – правової конференції 27-29 травня 2016 р. м. Тисмениця / Ред. колег. І.Б. Усенко (голова), А.Ю. Іванова (відп. секр.), В.Є. Кириченко та ін. Київ; Херсон: ФОП Гріль Д.С., 2016. С. 76 – 87.
12. Пилипів І.В. Греко-католицька церква в консолідації української нації Східної Галичини у першій половині двадцятих років ХХ століття. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса.* Київ. 2012. Спец. вип. С. 288–304.
13. Зуляк І. «Просвіта» і греко-католицьке духовенство в умовах польської окупації. *Розстріляна і відроджена Церква (матеріали науково-теоретичної конференції до 55-ї річниці ліквідації УГКЦ радянським режимом).* Івано-Франківськ: Місто НВ, 2001. С. 32–40.
14. Пилипенко Л. Національно-визвольний рух у Західній Україні у міжвоєнний період (1918-1939 роки). Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 29 (68) № 2. 2018. С. 15–20.
15. Церковник С.І. Історико-правові засади становлення та функціонування українських наукових, громадських та культурно-освітніх інституцій Східної Галичини у 1848–1939 рр.: монографія. Львів: «Галицька видавнича спілка», 2020. – 148 с.